

אין תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה

יש לשאול (כן כתב "מגן אברהם", אורח חיים תחילת סימן תצ"ד): כיצד אנו חוגגים חג שבועות בכל שנה ושנה דווקא ביום ששה בסיוון, כיון שלדעת ר' יוסי (שבת פו ע"ב) דווקא בתאריך **שבעה** בסיוון ניתנה לנו התורה? ולדעתו הרי משה רבנו הוסיף יום נוסף מדעתו (שבת פז ע"א). כי הקב"ה ציוה רק על שני ימי פרישה: "וקדשתם היום ומחר", אבל משה רבנו דרש שצריכים ימים שלמים, לילה ויום, ולכן דחה למתן תורה ביום נוסף. משה דרש את לשון הציווי: "היום ומחר", היום כמחר. מה 'למחר' לילו עמו, אף היום לילו עמו". וכיון שהקב"ה דיבר עם משה כאשר כבר עבר מקצתו של היום, ידע משה כי יש להוסיף עוד שני ימים שלמים, בנוסף לעצם היום הזה שה' דיבר אתו. ועל זה ענה לו הקב"ה "יישר כוחך". ועוד שואל "מגן אברהם", לפי חשבון לוח השנה של שנת יציאת מצרים שהיו חדשים ניסן ואייר מלאים ל' יום, ניתנה תורה ביום נ"א לספירת העומר, ולא ליום החמישים?

ותירץ "מגן אברהם" כי תאריך ז' סיוון, בו חגגו שבועות בשנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים, בא לרמוז לדורות על עניין יום טוב שני של גלויות. ויש בזה קצת דוחק. כלום משום מצב לא נורמאלי שישראל במצב של עונש וגלויות, תימסר להם תורה ביום שאיננו עיקר? כלום הטפל חשוב יותר מהעיקר? הרי עולם כתיקונו הוא כאשר ישראל הוא בארצו. מתאים יותר לתת להם תורה ביום שהחג הוא מדאורייתא (יום ו' סיוון) ולא יום שהוא רק מדרבנן ("מנהג אבותיכם בידיכם", ביצה ד', ע"ב) מפני חוסר ידיעה בגולה, בתקופתם של חז"ל, מתי קדשו בית דין בירושלים את החודש?

ויש שאלה נוספת בענין קביעת התאריך. משה רבנו דרש "היום כמחר". האם זו היא דרשה גמורה, ובתוקף של דבר דאורייתא כמו י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן? או שזה רק מדרבנן? מכריעים בעלי התוספות (שבת פז ע"א) שמהלשון "הוסיף משה מדעתו" משמע שאין זו מהתורה. הקשה מהר"ל אם אין זאת מהתורה, מה שייך לשון "דרש"? כי דרישה וחקירה היא העיון במשמעות לשון התורה. ואם אחרי החקירה זו היא משמעות דבר התורה, מה שייך לומר "הוסיף מדעתו"? לשון מהר"ל היא כדלהלן:

"וכל זה פלא בעיני. כי נראה לי [כי] כל הדרשות שדרשו חכמים כולם הם מן התורה. ולא שהם גוף התורה, רק הם יוצאים מן התורה. דמיון זה, הבנאי בונה בית והשלימו. והניח מקום להעמיד שם דברים הצריכים אל הבית. ובא אחר כך חכם אחד ומתבונן בבית, למה בנה הבית בצורה זאת? (רק) [אם לא] להוסיף דבר זה. ועוד בנה אותו בצורה זאת, [כדי] להוסיף דבר זה. הנה כל התוספות הוסיף האיש החכם. אבל

הוא לקח אותם מבניין הבית. ובשביל זה, כאשר הוסיף אותו החכם אותם הדברים, בשביל זה לא ייאמר שהם מבניין הבית, רק מה שהוסיף החכם בהתבוננות הבית. ולפעמים החכם מבאר ומפרש איזה דבר נקרא בית, ואיזה חדר. ואין זו תוספת, רק פירוש וביאור. כך היא התורה, ניתנה בלא תוספת ובלא מגרעת. והניחה מקום לחכמים לבנות, והם הרמזים בתורה. ומכן מקום, מאחר שלא כתב זה בפירוש, כאילו אמרה תורה 'אתם החכמים יש לכם במקום זה להוסיף, והוא דעתכם'. אבל אין זה כל כך פשוט והכרחי כמו דעת בתורה "עכ"ל ("גור אריה", שמות י"ט, ט"ו).

ובמקום אחר כתב מהר"ל על לשון חז"ל שדבריהם הם "דברי סופרים". "אין הכוונה כלל שיהיה זה מדבריהם בלבד, כי תורה היא לגמרי, וחייב עליו כמו שמחוייב על דבר המפורש בתורה. ונקרא 'דברי סופרים' בשביל שפירוש המצוה מדברי סופרים" ("באר הגולה", באר ראשון, עמ' י"ד).

וכך כותב מהר"ל גם לענייני האסמכתאות שהרבו חז"ל להביא בדבריהם להרבה מהדברים שנאמרים בתורה. כך לשונו ב"גור אריה" (שמות י"ט ט"ו): "ואל תטעה לומר כי בכל מקום שאמרו ז"ל 'אסמכתא' הוא שמשו רבנו כאשר כתב התורה, לא כתב אותו בשביל אותה [ה]אסמכתא, רק הם [חז"ל] אסמכוה אותה מדעתם [בלבד]. אומר אני, האומר כן טועה בדברי חכמים! שאם כן יהיה דברי חכמים רק עמל ויגיעה ואין בו ממש! שלפעמים מוציאים דבר מן המקום ע"י לימוד דרשות, ולא יהיה זה רק לייפות הדברים? או לגנוב דעת הבריות, כאילו היא דרשה מן התורה? ולא נאה זו להם, שהרי אין להם [לדרשות הללו] שום חלק ונחלה בתורה. אבל כך פירוש, שיש לדבריהם אסמכתא, שדבריהם נסמכים (אקרא) [על המקרא] עכ"ל. כלומר בכוונה תחילה הקב"ה הניח בתורה אסמכתאות הללו, כדי שחז"ל יציינו להם.

מצאנו שגם מהראשונים ביארו כנ"ל. הריטב"א (ראש השנה טז ע"א) כותב: "ולא כדברי המפרשים האסמכתאות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים, ולא שכוונת התורה לכך. חס ושלום, ישתקע הדבר ולא ייאמר, שזו מינות היא". [ואמנם יש הרבה ראשונים שאינם סבורים כהריטב"א, עיין "אנצקלופדיה תלמודית", ערך "אסמכתא". רק באנו כאן לתרץ הקושיא של ה"מגן אברהם", לפי דעת מהר"ל ושיטתו].

ובזה שומעים אנו יישוב נאה ומתקבל מדוע בשנה הראשונה לצאת עם ישראל מארץ מצרים, חגגו חג שבועות ביום ז' סיון (וביום נ"א לעומר). זאת כדי שידעו להעריך חשיבות דברי חכמים, שהם המעמיקים והמבארים לתורה שבכתב. ה' כתב הכל בקצרה, וסמך על המעיינים להבין הכוונה האמתית. וכאשר משה מצא לפניו את הביטוי "היום ומחר", הוא השכיל להבין שכוונתו של הקב"ה ימים שלמים, לילה ויום. ואמנם לא בטא זאת הקב"ה במפורש, אבל המחונן בשכל חד ועירני יבין מה כוונתו. והדבר דומה לבנאי המשאיר קרשים ואביזרים שונים מונחים על הרצפה בשלד בנין שהקים ומסר לדייר. מבין הדייר החכם שרצונו של הבנאי שישתמש באותם הקרשים

והאביזרים כדי לייצר רהיטים הנחוצים לבית. כי לא על חנם יצר היוצר, אלא הכל מחושב ומתוכנן. הבנאי רוצה שיתוף פעולה מצד הדייר.

וכל זאת למה? כדי שהאדם ישתמש בתבונתו, ינצל את עיונו. כך כתב גם רמח"ל: "ואמנם יש עוד עניינים אחרים שהם תקנות מן החכמים ז"ל. ואע"פ כן ימצאו להם רמז רחוק מאד בכתובים, ונקרא גם זה 'אסמכתא'. אמנם היא אסמכתא יותר שטחית ויכוונו בה לזכרון לענין. ולא יחדלו לכוין בזה ג"כ היות אפילו זה רמוז בתורה. אע"פ שהוא רמז רחוק מאד. והוא על צד הציפיה בעתידות, שהכל גלוי לפניו יתברך, ועל הכל רמז. אלא שרמז עליו בדרך רחוקה" ("ספר המאמרים", מאמר העיקרים, בענין תורה שבעל פה, עמ' ל"ו). [כלומר כל דרבנן היה כבר צפוי מראש לפני הקב"ה, והוא בכוונה תחילה השאיר רמזים לכך בתורתו].

וכדי להנחיל לדורות ידיעה עצומה זו, לקבל אמונה כי כל דברי חז"ל נרמזו בתורה (כלשון הזוהר חלק ג' דף רכ"א ע"ב) חגגו ישראל יום מתן תורה דווקא ביום הנוסף אשר משה חידש "מדעתו". כלומר השתמש משה בכח עיון ויצירתיות. אבל באמת, גם זה היה חלק מהתורה המסורה מהקב"ה. וכדברי סיכום של רמח"ל (במאמרו הנ"ל, עמ' ל"ח) "והנה אין הפרש בין חיובינו במצוות המבוארות בתורה ובין חיובינו בתקנות החכמים וגזירותיהם. שכך הרצון לפניו (ית"ש) שנשמור המבוארות בתורה כמו שנשמור את אלה, ואין הבדל ביניהם אלא במה שחז"ל הבדילום [כי ספק בדבר תורה לחומרא, וספק בדרבנן לקולא]. וכו' וכו'. כל זה מפני ששוו בעיניהם הדברים האלה בבחינת החיוב בהם כמו כל שאר מצוות התורה. שאמנם רצונו, יתברך, היה שיבואו על זה הצד, פירוש שיבואו מאתנו" [ומצדנו] עכ"ל. כלומר בני אדם הם שותפים עם הקב"ה ביצירת התורה! כך לשון "חובות הלבבות" (שער היחוד, פרק עשירי, עמ' מ"ו) על תורת המצפון: "לפי שהכתובים קצרו בביאורה מפני שסמכו על בעלי השכל. ורמזו ממנה רמזים להערה, כדי שיתעורר אליה מי שאפשר לו לחקור עליה וללמוד אותה. ואז ידע אותה ויבינה, כמו שאמר החסיד "ומבקשי ה' יבינו כל!" (משלי כ"ח, ה').